

תעשיית מזון לבעלי־חיים

ב

עלי המשקים מערבים במזון שמאכילים לעופות, כחמשה עשר אחוז מין אבקת קמח המיוצר מדגים טמאים או מבהמות נבלות וטמאות שנת־יבשו ונטחנו, מאכילים התערובת הנ"ל לעופות כדי לחזק בוחם ולתוסיף לשד לעצמותיהם. כעת רוצים יהודים ליסד בית חרושת לאבקה כזו שתיוצר רק מדם בעלי חיים טהורים בהוספת חומרים כימיים. היש בזה חשש איסור?

איסור סחורה

א. תנן במס' שביעית פ"ז מ"ג... שאין עושין סחורה בפירות שביעית וכו' ולא בגבלות ולא בטריפות וכו'. ובמס' פסחים כ"ג. בסוגי' דחוקי' פריך הש"ס והרי שרצים דרחמנא אמר וכו' מותרין למוכרן, שאני התם דאמר קרא לכם שלכם יהא, א"ה אפילו לכתחילה נמי, שאני הכא דא"ק יהי' בהוייתן יהו עיי"ש, הרי איסור סחורה באיסורי אכילה המותרים בהנאה, וכן פסקו להלכה בטוש"ע יו"ד סי' קי"ז עיי"ש. באם איסור זה דאורייתא או דרבנן נחלקו הראשונים תוס', הרמב"ם, הרא"ש, הרשב"א ועוד, והאחרונים האריכו בבירור שיטתם. עיין ברע"ב ובתו"ט במשנה שם, בט"ז, בפר"ח ומפרשי הש"ע יו"ד קי"ז. בשו"ת גודע ביהודה וחתם סופר, בחוות יאיר סימן קמ"ב ומ"ש עליו באבני נזר יו"ד סק"ה אות כ"א.

ב. ובנדון איסור סחורה בדם, הנה בפרי תואר ביו"ד סי' קי"ז אות ד' כתב בזה הלשון, "ולדעתי נראה דהדם שרי בסחורה דכיון דטעם שריותא דיליה היא משום דאיתקיש למים, מה מים שרי בכל גם הדם שרייה רחמנא לכל מה דאת בעי למיעבד ביה שרי, והדבר ברור אצלי אם יסכימו החוזים בדעת השכל, דממה דקחויגן דבעי הש"ס להקל בשרצים כיון דכתיב לכם אי לאו דכתיב יהו, דון מיניה דמכ"ש דבדם דלא אשכחן ביה מיעוטא ואדרבא ממקום שלמדו בו היתר מוכח דלכל הותר, ועיקר. עכל"ה. ואכן השכילו החוזים בדעת להסכים לדעת הפר"ח. הנודע ביהודה תניינא חיו"ד סימן ס"ב כתב על זה: ודבריו בזה ודאי נכונים שאם מועיל היקש זה לר' אבוח להתיר דם בהנאה כמבואר שם בפסחים כ"ב. ולמה לא יועיל היקש זה להתיר הסחורה וכו' עיי"ש, וכן הסכים

החתם סופר בשו"ת יו"ד סימן ק"ו וק"ח (מובאים גם בפ"ת) והוסיף: וא"כ הרי — דם ואמה"ח — כמים לכל מילי גם להיתר סחורה ואין היקש למחצה ורחמנא שריה. וכן מצדד המנחת חינוך בפרשת ראה מצוה תנ"ב, וכן משמע ב"אבני-נזר" יו"ד סימן ק"ה אות ג', וכן פסק בערוך השלחן סימן ק"ה, עיי"ש.

ג. והנה הרמב"ם פ"ח הל"ז מהלכות מאכלות אסורות כתב: אסור לעשות סחורה ולכוין מלאכתו בדברים אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה וכו' וכן איתא בטוש"ע ולא הזכירו גם דם, משמע לכאורה דס"ל דדם אסור בסחורה. ברם החת"ס העיר בחיד' לפסחים ע"ז, ובתשובה חו"ד ק"ו בזה"ל: אין למדין מן הכללות שכייל הרמב"ם דאסור לעשות סחורה חוץ מחלב דה"ה דם ואמה"ח שמוותר לעשות בהם סחורה, ובעל ערוך השלחן סי' ק"ז אות ט"ו כתב: דלכך לא הביא הרמב"ם היתרא דדם בהדי דחלב, מפני שבדם אין דרך לעשות עסק בו שהרי נפשו של אדם קצה בו אבל חלבים מסחר גדול הוא וכו' עיי"ש, ובמחכ"ת תירוצו דחוק.

ולכאורה חשבתי ליישב השמטת דינו של "דם" מרמב"ם, דהנה כל ההיקש של דם למים, להיתר הנאה בדם, אנו צריכים רק לר' אבוא דאמר לא תאכל איסור הנאה משמע, אבל לחזקה לא צריכים היקשא כמבואר בסוגיין, ולהיות שפשטות לשון הרמב"ם פ"א ה"ב מהל' חמץ ומצה משמע דפסק כחזקי' עיין לחם משנה ומ"מ שם, גם כי מסקנת הש"ס בפסחים כ"ג: דלחזקי' חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ולר' אבוא דרבנן. והכסף משנה בפ"ב מהלכות שחיטה ה"ג כתב דהרמב"ם פסק דמיתסרי מדאורייתא וא"כ מוכח דפסק כחזקי', ולכן לא הביא הרמב"ם היתר סחורה בדם כיון דלחזקי' לא איתקיש גם לענין הנאה כלל.

שוב התבוננתי כי אין זה נכון, חדא, דהרי גם לחזקה איתקיש לענין הכשר זרעים וכיון שכן כל שכן דאיתקיש להיתר סחורה כמבואר בתוס' חולין ל"ה: ד"ה למשרי דמן וכו' ואורי' אע"ג דאין היקש למחצה לא מסתבר לי' לר"ש מתשפכנו כמים אלא לענין שפיכה דלא בעי קבורה ולא ביסוי אבל הכשר לא שייך מידי לשפיכה עכ"ל, הרי דאם מקשים לענין הכשר כ"ש לשאר מילי, וכן איתקיש לחזקי' לענין היתר הנאה דם פסולי המוקדשים (שם) ולענין כיסוי בחולין פ"ד. עיי"ש. ותו, דבפ"ח מהל' מאכ"א פסק הרמב"ם להדי' כר' אבוא, ועיין בלחם משנה שם ליישב סתירת הרמב"ם.

ד. מיהו מהא דלא חשיב תנא דמתניתין בחולין דף ק"ג. כהא דחומר בדם מבחלב דאסור בסחורה, משמע כפר"ת דדם מותר בסחורה. [ראה בחידושי הר"ן חולין ק"כ שדקדק כעין זה לענין דם שבשליו]. ולכאורה מהא דמקשה הש"ס: ולחזקי' למאי הלכתא אתקיש דם למים וכו' ולא משני להיתר סחורה משמע דלא כפר"ת, מיהו לדברי התוס' הנ"ל יכול להיות דהיתר סחורה לא שמעינן — ואי

אפשר למידק — מקרא זה, דאדרבא מדבעינן שפיכה משמע דאסור בסחורה, וראיתי בספר בית דוד יו"ד סימן קי"ז אות ג' דדייק באריכות דהרמב"ם ס"ל דאיסור סחורה הוא רק מדרבנן, ולהיות שחלב מפורש בתורה להיתר לא רצו חכמים לאסרו בסחורה, כסברת הט"ז המפורסמת, ומהאי טעמא לא תני לה לחומר משום דמדרבנן לא איירי התנא. ועיין בשו"ת: בית שערים יו"ד סימן קצ"ח ומת"י אשכנזי יו"ד סימן ט"ל.

ה. ברם, מהא דאיפליגי גדולי הפוסקים האחרונים בש"ע יו"ד סימן י"א בענין הדם שמקבלים אחר השחיטה בכלי ומוכרים לגוי, אם יש בזה חשש שלא יאמרו מקבל הדם לזרקו לע"ג, ואם יש בזה חשש איסור סחורה כיון דהוה כנודמנו עיי"ש בבאה"ט ובפ"ת. בשמ"ח ס"ק ט ובתבואת שור שם אות כ"ד שלא לקבל דבר חשוב וראה בפר"ח בקו"א שחלק על בה"י ומתיר, בדעת קדושים שם התיר רק ע"י גוי ועיי"ש בגידולי הקדש, ובחי' מהרא"ל האריך הגאון רבי לייביש צינץ זצ"ל בס"ק מ"ה להקל בזה אפילו מקבל הרבה, ועיין בפרמ"ג סימן י"א ס"ק ו' בשפ"ד בסיום על הפר"ח: ויפה כתב לענין סחורה דמותר, מ"מ לא הזכירו הפוסקים הנ"ל להתיר סחורה בדם, רק מטעם נודמנו מתירים. ועיין בדעת תורה שם אות י"ב, בתפארת ישראל בחי' שבסוף פ"ז דשביעית, בשואל ומשיב מהד"ק ח"ג סימן קכ"ב, בשו"ת מוהר"י אשכנזי יו"ד סי' ט"ל דף פ"ד, בשדי חמד כללים מערכת סמך כלל ה' אחרי שהביא דעות שונות בזה מצתיק משו"ת "שם אריה" חלק יו"ד סי' כ"ז דמסיק דצריך עיון לדינא כיון שהאחרונים הנ"ל חולקים על סברת הפר"ת עיי"ש.

ולכאורה חשבתי דהיתרא דפרי תואר לענין סחורה בדם אינו אלא בדם בהמות דאין צריכים כיסוי משא"כ בדם עופות וחיות הטעון כיסוי אינו בכלל על הארץ תשכנו כמים כמו דם קדשים, שוב גזכרתי בדברי הר"י מאורלניש בתוספות פסחים דף ט"ז ד"ה דם שאינו נשפך כמים וכו' דאין לחלק לענין הבשר בין עוף וחיה לבהמה, ואם כן הוא הדין לענין סחורה דאין לחלק דלא ממעט קרא רק מה שצריך קבלה בכלי, עיי"ש. מיהו למעשה בדם חיה ועוף צריך להתחמיר מטעם אחר, והיא מניעת מצות כיסוי הדם מכיון שיש חשש גדול דימחר לקבל הדם מיד אחר השחיטה ולא ימתין עד שתדגה הטיפות האחרונות מדם הנפש, ראה דרכי תשובה סימן י"א ס"ס כ"ח.

ו. הנה בשאלה שאנו דנים בה, ישנם עוד צדדי היתר, והם להיות א. שאינו מוכר למאכל אדם, ב. יהוי דם שבשלו, ג. נודמנו.

ואפרש בס"ד, דהרי בש"ע יו"ד סי' קי"ז ס"א: כל דבר שאסור מן התורה אע"פ שמותר בהנאה אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה וכו' וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם מותר לעשות בו סחורה, ומקורו בירושלמי

פ"ו דשביעית ובש"ך שם ס"ק א' דה"ק אם הוא דבר המיוחד לעולם לאכילה, לאפוקי אם יחדו שלא לצורך אכילה וכו'. עיי"ש. וצל"ע באם יחדו אך ורק לאכילת בהמה ולא לאכילת אדם? ונלענ"ד דמותר בסחורה, דדבר המיוחד למאכל, הכונה למאכל אדם, בפרט לטעם הרשב"א שכתב גזרה שמא יבוא לאוכלו, עיין בט"ז שם, ועיין בפרי תואר סי' קי"ז אות א' וז"ל... ודבר שהוא עומד לתרתו, לאכילה ולמלאכה אזלינן בתר דמאי דחזי על הרוב וכו' ועיין בתשובת הרשב"א שהביא הב"י שמוכן ממנו בדברנו דאזלינן בתר רובא. גם כי בדם נוסף ענין שאמחז"ל במכות כ"ג. שנפשו של אדם קצה בדם [מ"מ דם נמי בר אכילה הוא כדאיתו' בתוס' ד"ה סלקא דעתך אמינא וכו' בחולין דף ל"ו ע"א עיי"ש], ובפרט שבשעת מכירת האבקה נפסלה כבר מאכילת אדם. וראה בערוך השלחן יו"ד סימן י"א אות י"ב דכתב: ויש מי שאוסר ליטל בעד הדם דמים מרובים מפני איסור סחורה וכו' ולא נ"ל דהאיסור אינו אלא בדבר המיוחד למאכל כמ"ש ורוב האומות אין אוכלים דם בעין שנפשו של אדם קצה, ולא לאכילת עצמם נוטלים את הדם כידוע, וגם דמי לגודמנו דמותר עיי"ש, ולפלא למה לא דחי דברי הי"מ שאוסר, נמי מטעם שאין איסור סחורה בדם כמ"ש בסי' קי"ז, ואולי בשיטת אפילו אם תמצא לומר קאמר, ועיין בשו"ת דעת חכמים ובחסד לאברהם מובא בדרכי"ת יו"ד סי"א ס"ק כ"ח דמתיר יותר על כך, אסיפת הדם ומכירתו לבית תרושת לסוכר, מכיון דאינו לאכילה רק לתיקון המאכל עיי"ש באריכות.

דם שבישלו

ז. עוד יש צד להיתר בנ"ד, דהוי דם שבישלו דקיי"ל להלכה דאסור רק מדרבנן, וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם מותר לעשות בו סחורה כנ"ל. וכ"ש בנ"ד שלא רק שנתבשל הדם אלא גם נתייבש ונעשה אבק כעפר דק דעדיף טפי מדם שבישלו, ואפשר דכו"ע מודים בכגון דא דאין שם דם בעין עליו דנשתנה יותר מנקרש או נתבשל ופנים חדשות באה לכאן כמו שאכתוב בס"ד בסוף דברי באריכות.

וראיתי למרן אדמו"ר זצ"ל מגור בשו"ת הרי"ם חיו"ד סימן ז' שחידש דדם שבישלו ניהו דנפיק מתורת דם מ"מ איסור יוצא מטמא שייך ביה, דעכ"פ מן התורה אסור אלא שאינו עובר בלאו כמ"ש הרמב"ם פרק ג' מהלמ"א ה"ז דהוי כחצי שיעור, וזה הן לטעם דמחמת השינוי יוצא מתורת דם. והן לטעם דחשיב שלא כדרך אכילתו וכו' אבל דוקא דם גמור שבישלו או מלחו דה"י אסור ולכן אחרי השינוי אסור מן התורה כנ"ל, אבל דם האיברים שפירש ע"י בישול או מליחה, דבזה קודם הבישול או המליחה לא ה"י אסור כלל ותחילתו פירש ע"י הבישול וכו' אינו יוצא מאיסור כלל, וי"ל שפיר דמותר מן התורה עכ"ל עיי"ש וראה בספר

אתון דאורייתא להגאון מוהר"י ענגיל זצ"ל כלל ד' שפלפל הרבה בחידושו של הרי"ם ז"ל הג"ל.

ולכאורה לפי זה דבדם בעין שבשלו יש איסור תורה של יוצא מן הטמא, אם כן יהי' אסור לסחור בדם בעין שבשלו. ברם גלענ"ד, דלדעת הפרי תואר דבדם אין איסור סחורה או גם על היוצא מן הדם אין איסור סחורה, שאי אפשר ליוצא מן האיסור להיות חמור מגוף האיסור שבא ממנו, דלא עדיף וחמור כח הבן מאביו כמבואר בכמה דוכתא כה"ג.

ח. אבל א"נ דלא כהפ"ת בטל לכאורה גם היתרא דדם שבשלו לענין סחורה כיון דהוי דאורייתא מטעם יוצא מן הטמא כנ"ל. מיהו א"ל דאפילו אם איסור סחורה בדברים האסורים הוי דאורייתא, והו"ק במוכר את עצם האיסור אבל לא במוכר דברים היוצאים מן האיסורים, מכיון דקילא משאר איסורים שאין בהם מלקות לשיטת הרמב"ן הר"ן והרי"ז בעין מה שכתבו האחרונים שאין ללמוד טעם כעיקר ביוצא, ה"נ אין איסור סחורה ביוצא. שו"ר להגאון רח"א זצ"ל מקאליש בספרו "גפש חיה" חיו"ד סוף סימן נ"ד, דמחדש דחצי שיעור אסור רק באכילה ולא בסחורה וביותר לפי שיטת התחם צבי דח"ש אסור רק במידי דאכילה מ"כל חלב", א"כ לעשות בחצי-שיעור סחורה, בודאי לא ילפינן מחלב, מכיון שחלב גופא מותר בסחורה דגלי בו קרא. וא"כ לפ"ד הרמב"ם הג"ל דחלב בהמה טמאה (וה"ה לשאר יוצא) הוי כחצי שיעור דאסור מן התורה ואין לוקין עליו, ה"נ דלפי הג"ל אין על יוצא איסור סחורה.

מיהו בעצם החידוש דיש על דם שבישלו איסור יוצא מה"ת מבואר כן להדי' בנפש חי' שם סימן ה' עיי"ש ובחתם-סופר יו"ד סימן ע'. אבל בחזון-איש (קדשים ח"ב סט"ו) כתב: דפעולה שנעשית על ידי אדם אינה בגדר יוצא מן הטמא, שהאדם הוא המבשל לא כן בנעשה ממילא ובידי שמים, פעולת ההויה מתייחסת להאיסור שיצא ממנו.

ט. והנה בשו"ת "דברי-חיים" למרן הגה"ק מצנץ זצ"ל או"ח ח"ב סימן כ"ז בתב ע"ד השאלה "איך להתנהג פונדק במאכלי עכ"ס וכו' וגם בשר אחוריים? אסור. חדא — שאינו נמלח ודם שבישלו ניהו שהוא מדרבנן מ"מ מצינו שהחמירו בו כבדאורייתא וכמבואר במנחת יעקב ובפרי"ח, ותו שיכול להכשיל בו ב"ב כיון שאינו ניכר וכו'. עכ"ל עיי"ש, הרי דאוסר לבשל בשר בלי מליחה למכור לגויים בגלל הדם שבו, הגם שוהו דם שבישלו, וכן מדלא הזכיר היתרו של הפרי תואר משמע דלא ס"ל כוותי', וכך הבין בעל תשורת שי מהד"ת סי' קפ"ח.

ולכאורה נראה לי דבר חדש בזה, דאפשר דדינו של הפרי"ח הנובי" והח"ס הוא רק בדם בעין שמותר בסחורה מדאיתקיש למים, אבל דם התמצית של אברים, הגם שקיל טפי לענין חיובו דאין בו כרת והוא רק בלאו וכל זמן שלא פירש מותר

לגמרי, מ"מ בזה חמור טפי דאסור בסחורה, דהרי אין בו היתר של נשפך במים כמבואר בש"ס פסחים דף ט"ז: הנהגה לדם התמצית וכו' דם שהנפש יוצא בו קרוי דם וכו' עיי"ש, הרי דהיקשא דדם למים הוא רק בדם הנפש ולא בדם התמצית, ואל תשיבני אם כן יהי' דם התמצית אסור בהנאה דאין על זה היתרא דעל הארץ תשפכנו כמים, דמיני' יליף הש"ס היתר הנאה בדם? דזה אינו כמבואר בתוס' ד"ה דם שאינו נשפך כמים וכו' בחולין ל"ג. דמקשי' היכי דייקי היתר הנאה מהאי קרא לדם קדשים הא לא איתקיש למים, וי"ל דמ"מ כיון דדם חולין שרי בהנאה א"כ אכילה דכתיב גבי דם הוא אכילה ממש עיי"ש, ובתוס' פסחים כ"ב. ד"ה מה מים מותרים וכו' מ"מ גילוי מילתא בעלמא הוא דכולהו לאוי דדם הוי איסור אכילה דוקא עכ"ל וא"כ הכי נמי וה"ה לדם התמצית. ודוחק לומר דה"ג בנ"ד נימא דכולהו לאוי דדם מותרים בסחורה דלענין זה לא הוי גילוי מילתא, כיון דכל ענין היתר סחורה בדם לא מפורש וגילוי כלל וכלל.

ולפי זה אתי שפיר דהרי בדינו של הדברי חיים בדם האברים שפירש קיימין, ולכן לא הוכיר כלל התירו של הפרי תואר [וגם במה שמחמיר הד"ח בדם שבישלו בראה מדבריו שעיקר חששו הוא מפני שיכול להכשיל בזה בני אדם מכיון שאין ניכר אם נמלח או לא, וגם אין נפשו של אדם קצה בדם הנבלע בבשר, אדרבא טעים טפי וכל הגוים אוכלים ככה, משא"כ בנ"ד בדם בעין נפשו של אדם קצה ואין דרך בנ"א לאכול דם בעין חי ואפילו לאחר בישולו מינכר להדי' טובא ואין חשש להכשיל בו בנ"א בטעות, ועיין בשו"ת ברית יעקב חיר"ד סימן מ"ג.] מיהו לפי מה שכתב החוות יאיר דבאיסורים שהיו להם שעת הכושר, איסור סחורה דידהו רק דרבנן, דמן התורה לא נוכל לאסור אלא דומיא דשרצים דכתיב בהו יהי' וילפינן מיני' כל דדמי שלא הי' להם שעת הכושר, והחתם סופר בשו"ת יו"ד סימן ק"ז הביא סמוכים לסברא זו — א"כ בנ"ד בדינו של הדברי חיים בדם האברים שהי' לו היתר קודם שפירש לא הוי נמי איסור סחורה דידי' אלא מדרבנן.

נודמנו

י. עוד יש צד להיתר בשאלה דקמן מטעם דהוי כנודמנו, דבעלי בית התרושת לא יקנו דם מעלמא, אלא אך ורק מבתי המטבחים בישראל ממה שנודמן להקצבים השוחטים בהמות לבשר בשביל ישראל, המוכרי בהמות והקצבים לא מתחשבים ומביאים כלל בחשבון בשעת קנית ומכירת ושחיטת הבהמה מה שיקבלו כסף בעד הדם, (ועד היום הולך לאיבוד כמעט) וכיון שבשביל המוכרים הוי בדין נודמנו דמותר למכור, שוב באנו למחלוקת הב"ח, הט"ז והש"ך ביו"ד קי"א, דלהט"ז ס"ק ג' שם — מותר לו לישראל אחר לקנות ממנו כדי למכרו לגוי ולהרויח בזה עיי"ש, אבל צל"ע בנ"ד דיש לחלק בין אקראי להא דידן שיעשו זה בדרך מסחר

קבוע ומתכונים לכך בתמידות. דאז אולי גם הט"ז יודה להב"ח דאסור, הגם בדרכי תשובה קי"ז אות ד' משמע דגם בקביעות מותר מדמדחה לדינו דבית הלל (שם סי' י"א ס"ק ב') עיי"ש. מ"מ צריך עיון להתיר מטעם זה לחוד. מיהו מטעמים האחרים הנ"ל אין בזה משום איסור סחורה. אבל למעשה יש לסדר העבודה של אסיפת הדרם ובישולו רק על ידי גוי, כדי לצאת מחשש רחוק שמא יבוא לאוכלו.

נתפטמו באיסור

יא. בשאלה דקמן יש עוד לדון ולברר אם אין חשש איסור על העופות הניזונים מאבקות הנ"ל להיות שנתפטמו בדברים האסורים, ואת"ל דאין חשש איסור לאכול את בשרם, צ"ע אם מותר להאכילם לכתחילה אבקה זו?
מקור הלכה: במשנה תמורה ספ"ז דף ל': עיי"ש בתוס' ובפסקי תוס' לענין כשרה שינקה מן הטרפה, במרדכי יבמות פרק הערל, בש"ע יו"ד סימן ס', בש"ך, בפר"ח פר"ת ובפ"ת שם. ודעת גדולי האחרונים דאפילו אם נתפטמה כל ימי מאיסורי אכילה מותרת להדיט, א"כ מכ"ש בנ"ד דעיקר הפיטום הוא מדברים הכשרים רק כט"ז אחוזים הם בתערובת המזון מאבקה האסורה שאין לחוש כלל. גם אין מקום להחמיר לערב אבקה דם במזון מטעם דאין מבטלים איסור לכתחילה, שהרי בנ"ד אין התערובת והביטול גורמים את ההיתר, מכיון דאפילו לא נתערבו כלל אלא שמאכיל לעופות גם מזון היתר בו ביום שמאכילם את האיסור זה בפני עצמו וזה בפ"ע שרי, ואם כן אין זה בכלל בגדר של אין מבטלים איסור, דהרי גם האיסור בהיותו בפ"ע מותר להאכילו לבעלי־חיים שאוכלים גם מזון אחר כשר, ובהיות כן לא הוסיף המאכיל בפעולתו זו שום דבר להתיר את האיסור בעצמותו ואין כונתו להתיר את האיסור ע"י תערובתו ברוב המזון הכשר, שהרי יכול מביחנת הדין להאכילם גם בלי תערובת וכל ענין מעשהו הוא רק להגביר כח ההזנה להפקת התועלת הנדרשת.

יב. אלא שכל זה בדיעבד, אבל לכתחילה הרי דעת הת"ח בשם האו"ה הובא בש"ך ס"ק ה' דאסור לקנות לכתחילה מפני מראית העין, ובפרמ"ג שם החמיר דאפילו לא נתפטמו כל ימי מאיסורי אכילה אסור לקנות לכתחילה מצד מ"ע וכתב דלכתחילה אסור להאכיל בעצמו לעוף דברים האסורים עיי"ש, מיהו נ"ל דבנ"ד מכיון שזו רק אבקה ולא גופא דאיסורא ותו שלא נותן האבקה בפ"ע אלא בתערובת רוב גדול דהיתרא ולא מינכר כלל האיסור בשעת הזנת העופות אין בזה אפילו חשש מראית העין ומותר. וראה בספר „ארץ טובה" להגרס"י וצ"ל טביומי סימן ל"ח שביאר באריכות בטו"ט שאין חשש לבטל אבקה הנעשה מגבילות וטרפות במזון כשר ולהאכילם לעופות וסיים: והאוסר אינו אלא מן המתמיהים עיי"ש ולדעתי יש להוסיף על דברי הרה"ג הנ"ל בהיתר שימוש אבקה זו, והוא עפ"י

השבות יעקב ח"ב סימן ע' מובא בפ"ת יו"ד סימן קנ"ה להתיר דם הנקרש ונתייבש בחמה כיון שנתייבש כ"כ עד שנעשה כעץ ואין בו שום לחלוחית אין בו איסור כלל וכמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' פ"ז סי' בעור הקיבה וכו' עיי"ש, ובנודע ביהודה יו"ד מהד"ק סי' כ"ו גבי קרוק שהוא שלחופית של דג טמא שנותנים אותו להצליל משקה, שכיון שנתייבש דינו כנפסל מאכילת כלב, וראיתו מרמב"ם טומ"א פ"ב הי"ח, שכשיבש כחרס בטלה ממנו טומאת אוכלים, ואם נטחן לעפר אפילו טומאת מת בטלה ממנו (ראה רמב"ם טומאת מת פ"ג ה"י), ובשדה חמד כללים מערבת נ', כ"ד, האריך בזה וכתב בשם זרע אמת דאיסור שנתייבש והוא כעפרא בלי ליחות פשוט להתיר כדמוכח בע"ז דף ס"ח. סרוחה מעיקרא לא איצטרך קרא למשריא דעפרא בעלמא הוא, הרי דאיסור שנעשה כעפר קיל טפי מסרוחה, דהרי תלה היתר דסרוחה משום דנעשה כעפר עיי"ש ובדרכי"ט ס"ו, ה' ובקו' הערות הר צבי מהגרצ"פ זצ"ל פרנק הנספח לטור יו"ד סימן פ"ו, וראה באריכות בספר טהרת מים להגר"ב טעלושקין שליט"א כלל ס"א.

ובנ"ד הרי האבקה בפסלה מאכילת אדם וא"כ אף אם יהי' אפשרות לרככה במים ולהחזירה לדם, דאז באנו למחלוקת הפוסקים עיין ש"ך יו"ד סי' קי"ד ס"ק כ"א דמשמע דכיון שנתייבשה הותרה והפרמ"ג שפ"ד סי' פ"ז ס"ק ל"ג, והחתם סופר סי' פ"א כתבו שאם חוזר ומתרכך ע"י משקים דינו כמו שהי' מקודם. ובערוך השלחן סי' פ"ז אות מ"ג מביא להתיר אף אם אח"כ מבשלים אותו, ועיין בשו"ת אחיעזר יו"ד סימן י"א, ושם בח"ג סימן ל"א להתיר כשנפרד חלקי הדם ע"י בימי' ונתבטל ונעשה עפר דעדיפא מנידון השבוי' שנתייבש הדם ונעשה כעץ, דביבש אפשר ע"י שרית להחזירו לדם הראוי לאכילה, לא כן בנתייבש ע"י חומרי כימיים עיי"ש. ואף שהרבה רבנים פקפקו בהיתר זה, עוד בשנת תער"ב הי' ויכוח גדול בין הרבנים חכמי הדור ההוא מעל דפי הירחון "שערי תורה" שיצא לאור בווארשא בירת פולין, לענין אבקת קוזלבפולבר להעמדת הגבינות שהתיר הגר"ל צירלסון הי"ד. ראה בספרו עצי הלבנון סימנים מ"ג—מ"ה, וראה בירחון רבני "הפרדס" משנת תרצ"ו ושנת תש"ח לענין אבקת דזילטין ובירחון "המאור" היר"ל בנייורוק, מ"מ בנידון דידן להאכיל לעופות אבקת דם בתערובת מזון כשר אין כאן בשאלה דקמן לענ"ד הקלושה מקום להתמיר אפילו להפריימגדים הנ"ל שאוסר להאכיל לעופות דבר האסור לכתחילה, מטעמים שנתבארו לעיל.